

van het origineel af te wijken, in een arrangement kun je dat wel en ben je vrij om dingen te veranderen, aan te vullen etc. (maar niet relevant in dit betoog).

De volgende vragen kunnen opdoemen:

- Hoe denk je dat het stuk gespeeld zou moeten worden?
- Hoe zou je het willen spelen?
- Hoe zou je het kunnen spelen?

a) Factoren die medebepalend kunnen zijn voor een goede vingerzetting en daarmee een goede uitvoering zijn behalve de in aanleg aanwezige muzikale intuïtie, kennis omtrent het karakter van een stuk, het tempo en

AXIOMA

De echte fuga van Bach bestaat niet(!), die heeft enkel in het hoofd van Bach bestaan.

Niemand zal ooit weten hoe Bach de fuga innerlijk hoorde. Ook door gitaar spelende componisten vertolkte eigen composities zijn slechts momentopnames en we zullen er nooit echt achter kunnen komen in hoeverre ze echt het origineel benaderen! Van Barrios is bekend dat hij tijdens concerten wel eens afwijkende versies van zijn stukken liet horen. Een muziekstuk is geen schilderij dat je van diverse kanten kunt bekijken of op vele manieren kunt interpreteren; op zichzelf is het volkomen onveranderlijk. Muziek niet. En solistisch gespeelde muziek al helemaal niet. Uitzondering is bij benadering misschien de seriële muziek van bijvoorbeeld Pierre Boulez, waarin de vijf muziekparameters vooraf per noot zijn vastgelegd.

Een willekeurig voorbeeld om dit te illustreren:

De noot d" (p1 toonhoogte) wordt gespeeld door een hobo (p2 klankkleur) hij duurt anderhalve seconde (p3 ritme) en altijd mp (p4 volume). De vijfde parameter, structuur, geldt niet voor individuele noten). En in geval de noot op een gitaar gespeeld zou moeten worden heb je nog eens een enorm scala aan mogelijkheden. Binnen het timbre 'gitaar' is een heel spectrum aan klankkleuren voorhanden!

de historische achtergrond. Denk overigens nooit de waarheid in pacht te hebben, denk dat ook niet van anderen; je personaliseert alleen de muziek, anderen doen dat ook.

b) Hoe je het zou willen spelen volgt uit a), maar zullen de doelen vanwege praktische beperkingen misschien bijgesteld moeten worden... en dat leidt tot c).
c) bepaalt het eindresultaat en kan soms omwille van de speelbaarheid afwijken van wat je in eerste instantie voor ogen stond. Pragmatisch in plaats van dogmatisch (...) De techniek staat in dienst van de muziek, de techniek wordt bepaald door wat mogelijk of onmogelijk is (door studie kunnen de keuzes verruimd worden, maar aan alles zit een grens).

Dus eigenlijk moet je binnen de beperkingen van je techniek een muzikaal geloofwaardig product leveren. En met genoeg overtuiging kan dat aardig goed lukken.

Een voorbeeld:

Recuedos de la Alhambra
De beroemde tremolo-étude van Tárrega met in het eerste deel de melodielijn voornamelijk op de 2e snaar. Mooi, maar voor sommigen tamelijk lastig. Dat kan dus ook voor een groot deel op de eerste. Pragmatisch=uitvoerbaar=aanvaardbaar

Er zijn voorbeelden genoeg en ik denk dat iedereen die wel eens het podium betreedt soms een of meerdere passages naar zijn eigen hand zet. In sommige periodes was het sowieso geen probleem om muziek aan te passen. Tegenwoordig kunnen componisten wat halsstarriger zijn. Denk aan György Ligeti die zich aangaande zijn pianoconcert niet kon vinden in de opvattingen van de pianist Ronald Brautigam. Het geplande concert met het Concertgebouworkest ging dan ook niet door! (bron: NRC 23 oktober 1990).

Ik denk dat componisten en bewerkers van gitaarmuziek in ieder geval de uitvoerenden iets meer kennis moeten toedichten dan nu uit gepubliceerd werk maar al te vaak blijkt.

JAZZ

IS DE MUZIKALE CONTEXT WAARIN DE GITAARDOCENT MET ZIJN/HAAR LESPRAKTIJK ZICH BEVINDT VAN TOEPASSING VOOR DE JAZZ OP DE KLASSIEKE GITAAR EN IS HET EEN TOEVOEGING VOOR DE LESPRAKTIJK? KAN DE BESTAANDE KENNIS VAN JAZZ OP KLASSIEKE GITAARSPELERS IN EEN REGULIERE LESPRAKTIJK WORDEN GEÏMPLEMENTEERD?

DOOR: OLAF TARENSKEEN

Er is een wederzijdse aantreking vanuit de spelers van beide genres: de jazzgitarist is gecharmeerd van de klank, fingerstyle en gitaarcomponisten; de klassieke gitarist hoort repertoire-uitbreiding en avontuur in de beleving, de jazz 'feel' op het instrument. Beide zijn gemoeid met complexe muziek. In het eerste artikel over jazz op klassieke gitaar zijn een aantal posities geschetst waarin de klassieke gitaar (KG) en nylon-snarige gitaar (NSG) zich bevinden ten opzichte van jazz. Aangezien het gewicht en invloed van de genres in de huidige tijd in Nederland enigszins anders ligt dan in Amerika gedurende de 50s-60s, kunnen ook de volgende posities¹ opgemerkt worden:

- Pop/rockmuzikant beïnvloed door klassieke muziek: symfonische progressive rock; Beatles met 'Yesterday'; Elvis Costello met strijkkwartet.
- Popmuzikant maakt klassieke muziek: Frank Zappa
- Klassieke componist beïnvloed door pop/jazzmuziek: Andrew York (solo composities), Louis Andriessen, Rob Zuidam, Ludovico Einaudi.
- Klassieke componist maakt popmuziek: Steve Martland.

OP DE KLASSIEKE GITAAR

DEEL 2

Vanuit het hier voorgaande schema zijn er in de tijdperiode van 70's tot heden enkele voorbeelden, specifiek van gitaristen in de populaire - en klassieke muziek, waarbij de NSG-fingerstyle klinkt. Onder positie 1 zijn dat de gitaristen die de nylonstrange gitaar summier gebruikten in een wereldhit of succesvolle rockband. Met Eric Clapton ('Tears in Heaven', 'Signe'), Sting ('Fragile'), Jason Mraz ('Be Honest') is er een nabijheid met de jazz muziek (complex akkoorden schema). (In het hip hop genre²: Immortal Technique ('Leaving the Past!') Onder de andere posities zijn dat onder meer Sharon Isbin in een duet met Joan Baez en Eddie van Halen, Roland Dyens, Matthew McAllister en in de 70's John Williams met zijn project 'Sky'. Een aparte categorie van klassieke gitaristen op elektrische gitaar in de Kunstmuziek die hedendaagse genoteerde muziek spelen en componeren zijn Wiek Heijmans en Patricio Wang. De docent met een lespraktijk in de huidige tijd herkent zichzelf misschien in een van deze posities. Aangezien veel gitaristen begonnen zijn met pop/rockmuziek op een steel-string gitaar (of elektrisch), zullen

de hieronder beschreven activiteiten misschien eerder geassocieerd worden met dit type gitaar. De klassieke gitaar werd een exponent uit het 'serieuzere' genre.

Hieronder volgt een beschrijving van lesactiviteiten en lesmateriaal uit mijn privé lespraktijk voor beoefenaars van amateurkunst en (semi) professionals. Het is een mogelijke manier voor een uitnodiging tot crossover met aandacht voor 'rhythm feel'³.

ENKELE TIPS UIT DE PRAKTIJK

Er zijn drie te noemen jazz activiteiten en relevant voor de doelgroepen:

1. Het Begeleiden (intermediate): omdat de jazzmuziek gedragen wordt door een harmonische structuur, waaraan een melodie (en basnoten) is gebonden. De begeleiding moet specifieke rhythm feel en chord voicings hebben en zo gespeeld worden dat, wanneer de begeleiding (voor een melodie) klinkt, een basic klank van jazz ontstaat (zie vorige artikel) die mogelijk prikkelend, uitlokkend is voor een geïmproviseerde solo.

2. Een Modale Single Note improvisatie (intermediate): Een improvisatie

gebaseerd op één modus. Dit kan een bluesscale zijn maar ook een mineur of majeur toonladder waarmee improvisatie toegepast kan worden in die composities waar de cognitieve belasting van de modulatie of het wisselen van modus binnen een gestructureerde vorm minimaal is (een selectie van instrumentale thema's uit het ASBook).

3. Het Chord Melody (CM) arrangement (Advanced): een genoteerd arrangement met geïmproviseerde elementen waar alle drie lagen een rol spelen. Bestaande CM arrangementen zijn gitaar technisch een haalbaar doel voor de klassiek gitarist. Bij dit alles is de 'rhythm feel' van groot belang bij een voornamelijk uitgeschreven CM arrangement.

Vanwege de lengte van dit artikel worden enkele facetten aangehaald van het Begeleiden en Chord Melody; voor de semi-profs en professionals aan de hand van een testimonial van een van mijn cursisten met een afgeronde conservatorium opleiding klassiek gitaar. (Herman T).

INTERMEDIATE (INSTAP FASE VOOR DE BEOEFENAAR AMATEURKUNST)

•Er zijn een aantal aan jazzmuziek gerelateerde stijlen zoals swing, fusion en Braziliaanse muziek. Om een ingang te vinden in deze is de positie 'rock/pop en klassiek' (in dit geval gitaartechnieken) de meest voor de hand liggende. Bij rock/pop-songs als referentie van 'beat' muziek is het de gitaarriff of een korte combinatie van akkoorden die de 'hook' vormen. Het 'strummen' hiervan kan vertaald worden met een fingerstyle benadering en als een étude in een 'loop' gespeeld. De 'back beat'

¹ OU-Thema's en Genres uit de Muziekgeschiedenis l.e 22 Burghoorn, Haneveer, Mutsaers (2002)

² andere actuele genres zijn Hip Hop en Dance maar zijn in de strekking van dit artikel niet relevant

³ door Afro-Amerikaanse muziek beïnvloed

is dan een katalysator voor de 'feel' waarmee het begrip 'groove' wordt belicht. ('Signe' van Eric Clapton als voorbeeld voor een Bossa rhythm of 'Thinking out Loud' als pop/fusion groove)

N.B. hoewel de 'hook' een herkenningpunt is, gaat het hier niet meer om het spelen van de song zoals die ooit gespeeld werd.

Popsongs zijn veelal gebaseerd op Common Chord Progressions (CCP)⁴, dit zijn de harmonische bouwstenen van de populaire muziek. Deze bestaan vaak uit combinaties van 2 maten tot een hele song zoals de songs uit het ASB. De progressies, in de herhaling, zijn werkvelden waarbinnen muzikale elementen worden toegepast (ritmische variatie, septime chord voicings⁵, verschillende stijlen, 4/4 of ¾ metrum, fingerstyle patterns etc.)

Een goede methode voor de kennismaking van Jazz (septime) Chords en CCP in korte (4 tot 8 maten) études is Progressive Jazz Guitar - Steve Sutton/Gary Turner. De études zijn sober genoteerd, slechts ter bevordering (als 'signaal') van motorisch handelen.

De 12 Easy Pieces for Brazilian Guitar Solos and Duos van Ahmed el-Salamouny is een goede verzameling van Braziliaanse speelstukken en oefeningen. Niet in TAB, maar voor de vaardige notenlezer mét mogelijkheid tot interpretatie van chordsymbols. (N.B. de 'Vals Venezolano' No.1 van Antonio Lauro⁶ zou op de zelfde manier bewerkt kunnen worden en ook in het crossover proces vallen). Aansluitend hierop zijn er modale

thema's uit de Real Books zoals 'So What' van Miles Davis, als eenvoudig CM arrangement te spelen waarbij de melodie afgewisseld wordt met het akkoord. Zie fig. 1 hieronder.

De feel is hier 'swing' met lichte 'mutes' op 2e en 4e tel. Op YouTube is er een opname van Ronny Jordan met een 'rechte'⁷ fusion funky groove.

ADVANCED (INSTAP FASE VOOR DE SEMI-PROFESSIONAL EN PROFESSIONAL)

Testimonial HT:

“Ik was jarenlang 'opgevoed' met het klankideaal van de klassieke gitaar (vol, rond, niet-nagelig, luid)*, waardoor er op de een of andere manier geen ruimte in mijn hoofd en klankvoorstelling was voor een gitaarklank die daar van af week (zacht, omfloerst, niet nadrukkelijk).ik associeerde dat met slap, ongeprononceerd, 'nog in ontwikkeling' en niet verfijnd.

1. Het gaat hier om typische gitaar nuances die een bepaald effect teweeg moeten brengen. Dit effect wordt 'feel', 'swing' of 'groove' genoemd. Nuances van mutes, percussieve klanken en slides, een handelsmerk van jazzmuziek in het algemeen, is niet direct terug te vinden in de klassieke (19e eeuwse, uiteraard wel in de 20ste eeuwse) gitaar literatuur. Als gevolg

hiervan lijkt naar een hiërarchisch lager spelniveau te worden verwezen wanneer het populaire muziek betreft. In de context van songs met een tooncentrum, volgt de klassieke gitarist het klassieke ideaal van toon.

2. De nuances zijn moeilijk te categoriseren (verschillen zijn hoorbaar te maken, maar welk wordt waar gespeeld?) en maken deel uit van het totale stuk muziek met de herhalingen.

Een voorbeeld van een geluidsopname verheldert de nuances: *'musicians...share a fine tuned familiarity with a large number of recordings... they add comparison to indirect description'* (Roholt 2009 -36).

Nuances als 'ghostnotes' en 'mute notes' voor de (rechte⁴) pop/fusion groove en swing feel (als voorbereiding op het ASB) worden eveneens in 'kleine etudes', fragmenten van songs, herhalend (in de loop) geoefend, bijv. met: zie fig. 2 hiernaast: Pop/fusion groove in 'Killing Me Softly' fig 3: Jazz triplet (triolen) swing feel Hier is er een begin van een swing feel 'comping ritme'(complementaire ritmes voor een geïmproviseerde solo).

N.B. blazers/zangers in jazz maken veelvuldig gebruik van vibrato. Bij archtop jazz gitaristen is dit nihil en dus ook bij jazz op KG. Met de klassieke vibrato kan de plank behoorlijk mis geslagen worden! Evenals de dwingende 1&3 beat uit de rock/pop muziek of de ankers van zware maaddelen van de 19e eeuwse klassieken die in de jazz muziek een 'stille' functie hebben. In het crossover proces worden dus wel degelijk elementen verwijderd.

fig 1. So What

fig.2 Killing me softly

Chord progression for 'Killing me softly': Dm7, G13, CΔ, FΔ, Dm7, G13, Am7, Am7, Am7.

fig.3 I Shot the Sherrif in triplet swing feel

Chord progression for 'I Shot the Sheriff': Em7, G13.

Common Chord Progression

Common Chord Progression: Em7, Bm7, Em9.

fig.4 Satin Doll

Chord progression for 'Satin Doll' (3 layers):
 1e layer: V
 2e layer: Em7, A13
 3e layer: Dm7, G13

fig.5 Autumn Leaves

Chord progression for 'Autumn Leaves': Am7, D9(#11), GΔ, CΔ.

HT: '... Hoewel ik het lastig kan benoemen, denk ik dat de 'comping rhythms', timing, het lijnenspel in bas, melodie en middenstemmen een minstens zo belangrijk aspect zijn (evenals toonvorming) van de ervaren 'kwaliteit' in de uitvoering.'

In de verschillende jazzcomping ritmes worden dynamische nuances, accenten, ghost notes en mutes aangebracht. De ritmes worden vervolgens random gecombineerd. Het komt dan voor dat een ghost note op een bepaald moment de ene keer wel gespeeld wordt, een andere keer niet. Fingerstyle techniek maakt de verschuiving mogelijk tussen de drie layers per gespeelde ronde (het akkoordenschema van de song, riff of vamp in de loop gezet).

In het lijnenspel tussen melodie, middenstemmen en bas kan ook

geëxperimenteerd worden door een Chord Melody arrangement te maken, dwz: een song uit het ASB bewerken tot een autonoom gitaarstukje waarin de chords, bas, melodie (de 3 layers) en ritme (indien 'in time') ten gehore gebracht worden zoals een klassiek soloarrangement. Door het 'in time' of rubato te spelen (met een metronomische puls en de 'walking bass' suggererend), ontstaat de puzzle van *swing feel*. Zie fig.4 'Satin Doll'

Anderzijds kan het ook rubato gespeeld worden, zoals een Rhapsodie. De RH zal hier meer actief zijn met arpeggio figuren. (fig.5) begeleiding van Autumn Leaves:

HT: Voordat ik met jazz begon, had ik het idee dat improvisatie vooral gebonden was aan harmonische

structuren. Ik heb echter de indruk dat improvisatie in ritmisch opzicht misschien wel net zo nadrukkelijk aanwezig is en dat timing in jazz ontzettend belangrijk is.

Een laagdrempelige manier om te beginnen met improviseren is het begeleiden, waarin zoveel mogelijk

⁴ Chord Progressions for Song Writers- R.Scott

⁵ 6snarige en DAGEC chords, deze passen helaas niet meer in de betreffende stijl(en)!

⁶ jazz gitarist Axel Hagen kwam met dit idee om deze in duo te spelen.

⁷ jargon uit de jazz : gelijke 8ste noten (of 16e) in tegenstelling tot de triolen shuffle.

Fig. 1: 'So What' - Miles Davis. 1959.

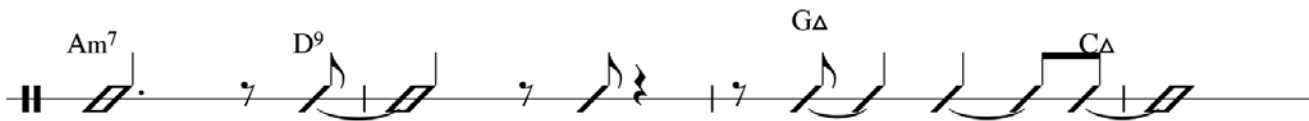
Fig. 2: 'Killing me Softly with his song' - Roberta Flack. 1973

Fig. 3: 'I shot the sheriff' - Bob Marley & The Wailers. 1973

Fig. 4: 'Satin Doll' - Duke Ellington and Billy Strayhorn. 1953.

Fig. 5: Autumn Leaves - Kosma/Mercer/ Prevert . 1946

fig.6 comping rhytm

ritmische- en akkoord variaties worden gezocht, zowel met jazzcomping ritmes (zie fig. 6) als met fingerstyle patterns, en deze random kunnen worden gecombineerd. Ideaal gezien worden de comping figuren volledig geauto-matiseerd ('motor memory') met keuze vrijheid om te reageren op, in interactie met, een medespeler (bijv. het 'over en weer' spelen met de docent): 4 maten begeleiden, 4 maten solo improvisatie. Alle études, patterns en comping ritmes kunnen geoefend worden door de metronoom op de 2 & 4 te zetten en hierop de études te spelen.

HT: "In jazz heb ik vaak het gevoel: 'er klinkt niet wat er staat'".

Hier wordt gerefereerd aan het interpreteren van de 'sessie' notatie, zoals de songs zijn genoteerd in de *Real Books*. De voorbereidende études moeten transfereerbaar zijn: hoewel niet in detail 'uit-genoteerd', moet de informatie (ritmes, nuances en voicings) worden meegenomen naar de volgende études (zoals de études uit *Progressive Jazz Guitar*). Anders dan in een repertoire van uitgearrangeerde speelstukken gaat het hierbij over de totstandkoming van het notenmateriaal zelf.

DE GITAREN

Eenmaal vertrouwd met het begeleiden, dan is vaak de volgende stap de toepassing van deze in combinatie met andere spelers/instrumenten. Het versterken van de NSG verraangenaamd het spelen met een aantal voordelen: hoorbaarheid; compatibiliteit met de steelstring afmetingen; vergroot het nemen van risico's om te variëren.

Er zijn een aantal types nylonsnaren gitaren die in de praktijk versterkt worden dmv piezo elementen en full-range speaker/versterker systemen: de fusion nylonsnarige gitaren met cutaway voor 14e fret, een gereduceerde klankkast, een afgeslankte hals en een nekwiidte van 48/50mm.

Tegenwoordig zijn er A-klasse gitaren van gerenommeerde bouwers die uitversterkt kunnen worden. We vinden deze onder andere bij de Nederlandse gitaarbouwers Heeres Guitars (de Geneva, met en zonder cutaway) en Daniel Slaman (met het onlangs geïntroduceerde archtop model 'de Dome', waarbij de snaren over een 'zwevende brug' op een gestoken top gespannen zijn) van.

In de VS is er de Buscarino's 'Cabaret'. Er is bij deze gitaren minder fysieke actie nodig in de linkerhand. Dit verlaagt de drempel tot het randomness spel van akkoorden, scale of chord fills, idem voor de RH, afhankelijk van de stijl (voorkeur) en setting. In de geschiedenis van de archtop jazz gitaar is een standaard geluid moeilijk te duiden. Deze is evenals bij de klassieke gitaar zowel 'smooth' als 'harsh' geweest. (zie ook hier HT opmerking over toon*) Een 'smooth' klank vertaalt zich niet makkelijk met de klassieke performance intensiteit van de RH. Ook hierbij zal een keuze, balans, moeten worden gemaakt tussen toon (hoge actie van de snaar) en flow (lage actie, bijna elektrische gitaar speelbaarheid). Lage actie zal eerder uitlokken tot 'on the spot' creativiteit: een spel met meer risico's, tegelijkertijd een lichtere RH aanslag. De sterke aanslag heeft ook minder functie aangezien de snaaractie op de toets kleiner is. De toon en het soort gitaar zijn afhankelijk van de setting en stijl. In het extreme: het verschil tussen soloarrangement of een single note improvisatie begeleid in up-tempo door een luide ritmesectie.

TOT SLOT

De huidige tijd brengt een aantal herkenbare genreposities met zich mee in tegenstelling tot de jazz ontwikkelingen buiten Europa.

Verschillende invalshoeken op bepaalde facetten van de populaire muziek in Europa brengt wellicht een overlapping van genres tot stand waardoor een crossover kan plaats vinden; een uitwisseling tussen een archtop jazzgitarist en de klassieke

gitarist zou dit stimuleren (of met iedere andere jazz instrumentalist). Het crossover gebied waar de klassieke gitarist kan deelnemen in de complexiteit van jazz is een Fingerstyle vertaling van populaire/fusion stijl, de Zuid-Amerikaanse Samba en Bossa en voor de gevorderde amateur een selectie uit het pop/rock repertoire gericht op de Rhythm Feel. Dit en het actief gebruik van aan het conservatorium opgedane kennis van harmonie/melodie zou op advanced niveau een toegevoegde optie op de bestaande leerlijn kunnen zijn. Jazz op KG is 'vlees noch vis' vanuit de 'zuilen' Afro-Amerikaanse muziek en de tot 20e eeuwse Europese Kunstmuziek. Maar er is een wederzijdse aantrekking van kenmerken tussen jazz- en klassieke gitaristen die crossover uitnodigen. Vanuit het perspectief van de KG met zijn/haar omvangrijke technische dispositie is jazz op KG: 1. een vertaalslag dmv het nuance-spectrum en 2. een andere invalshoek van materiaal voor het improvisatie element. Vanuit het perspectief van de jazzgitarist, klank en idioom verbredend, denkende aan contemporary NS jazz gitaristen vanaf de 70's. Versterking en aangepaste gitaren hebben de voorkeur, maar is in een privé/studie setting niet noodzakelijk. Wel voor het publieke domein in combinatie met andere instrumenten.

LITERATUUR

- Sutton, S., Turner, G. (2002). *Progressive Jazz Guitar*. LTP Publishing.
- El-Salamouny, A. (2003). *Copacabana. 12 Easy Pieces for Brazilian Guitar Solos and Duos*. Acoustic Music Books.
- Roholt, T. (2009). *Groove: a Phenomenology of Rhythmic Nuance*. Bloomsbury Publishing.
- Hatfield, K. (2011). *Jazz and the Classical Guitar. Theory and Application*. Mel Bay Publications Inc.
- Friessen, E. (2012). *Improvisation for Classical Musicians*. Berklee Press Publications.
- Burghoorn, Haneveer, Mutsaers (1998/2003). *Thema's en Genres uit de Muziekgeschiedenis I.e 22*. Heerlen, Open Universiteit.
- Scott, R. (2003). *Chord Progressions for Song Writers*. Lincoln, USA: iUniverse Inc.